

GULBEOR (PORTULACA GRANDIFLORA HOOK) NING REPRODUKTIV BIOLOGIYASI

Qosimova Munira

DTPI Biologiya yoʻnalishi tadqiqotchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13845855>

Annotatsiya. Gulbeor (*Portulaca grandiflora*), beorgul-semizoʻtdoshlar (semizoʻtgullilar oilasi)ga mansub bir yillik oʻt. Vatani -Janubiy Amerika. Poyasi nisbatan yoʻgʻon, sersuv, sershox, bri 10- 15 sm. Barglari ensiz, tuksiz. Guli ikki jinsli, yirik, shoxchalarning uchida 2-4 tadan joylashadi. Gultojbargi tuxumsimon, kosachasidan 3 barobar uzun, oq, qizil, sariq, binafsha rangda. May-sentabr oylarida gullaydi. Koʻsakchasi bir chanoqli, koʻp urugʻli. Oʻzbekistonda manzarali oʻsimlik sifatida eqiladi. Oʻzbekistonda semizoʻt deb atalgan bitta yovvoyi turi bor.

Kalit soʻzlar: Gulbeor, gultojbargi, manzarali oʻsimlik, gullash dinamikasi, changchi, urugʻchi.

REPRODUCTIVE BIOLOGY OF GULBEOR (PORTULACA GRANDIFLORA HOOK).

Abstract. *Portulaca grandiflora* (*Portulaca grandiflora*) is an annual herb belonging to the Asteraceae family. Homeland - South America. The stem is relatively thick, thin, branched, 10-15 cm long. The leaves are narrow, hairless. Flowers are bisexual, large, 2-4 at the ends of the branches. Petals are ovate, 3 times longer than the calyx, white, red, yellow, purple. It blooms in May-September. Pod is one-celled, many-seeded. It is cultivated as an ornamental plant in Uzbekistan. In Uzbekistan, there is one wild species called fat.

Key words: Gulbeor, gultojbargi, decorative plant, flowering dynamics, pollinator, seed.

РЕПРОДУКТИВНАЯ БИОЛОГИЯ ГУЛЬБЕОРА (PORTULACA GRANDIFLORA HOOK).

Аннотация. Портулак крупноцветковый (*Portulaca grandiflora*) — однолетнее травянистое растение семейства Астровые. Родина — Южная Америка. Стебель сравнительно толстый, тонкий, ветвистый, длиной 10-15 см. Листья узкие, безволосые.

Цветки обоеполые, крупные, по 2-4 на концах ветвей. Лепестки яйцевидные, в 3 раза длиннее чашечки, белые, красные, желтые, пурпурные. Цветет в мае-сентябре. Боб одноклеточный, многосемянный. В Узбекистане культивируется как декоративное растение. В Узбекистане есть один дикий вид, который называется толстый.

Ключевые слова: Гутьбеор, гультыйбарги, декоративное растение, динамика цветения, опылитель, семена.

Kirish.

Gulbeor murakkab gulqo'rg'onga ega bo'lgan o'simlik. Gullarining turli to'q rangda bo'lishi chetdan changlani uchun moslanganligidan darak beradi. Changchi gullari cheksiz.

Gultojibargining chetlari ajralgan bo'lib, ularning soni 5 donani tashkil etadi. Urug'chi gullari 5 ta mevachi bargning qo'shilishidan xosil bo'lgan bitta urug'chidir. Urug'chi guli markazda ya'ni changchi gullarining ichida joylashgan. Urug'chi tugunchasi ostki va oval shaklda bo'ladi (rasm).

Tadqiqotlarimizda changchi guli changdonida yetilgan chang donachalarining fertilligi (yetilganligi) aniqlandi. Buning uchun asetokarmin bo'yog'idan foydalanildi. Natijalarga ko'ra 95% chang donachalarining bo'yaganligi aniqlandi.

Bunday natida gulbeorning Termiz shahri sharoitiga moslashganligidan dalolat beradi. Tugunchada 70-80 dona yetilgan urug'lar mavjudligini ko'rish mumkin (rasm).

Gulbeorning manzaraliligini va tuproqda yuza qoplam xosil qilib o'sishini shuningdek ko'p yetilgan urug' xosil qilishi, ularning unib chiqish ko'rsatkichlarining yuqoriligini inobatga olib bu dorivor va manzarali o'simlikni Surxondaryo sharoitida keng miqyosida parvarish qilishni tavsiya etiladi.

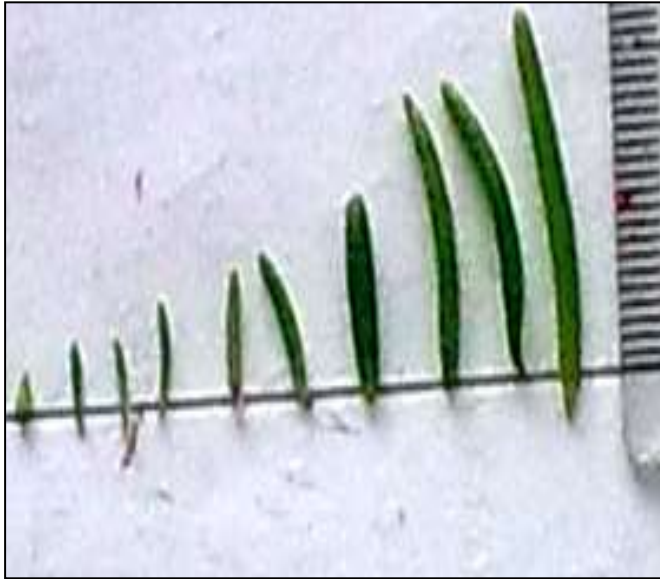
Gulbeor o'simligining sutkalik gullash dinamikasini aniqlashda an'anaviy metodlardan foydalanildi. Bu o'simlik kunduzgi gullovchi o'simliklar guruhiga mansub xisoblanadi. Model o'simlik sifatida 10 tup o'simlik tanab olindi.

Yangi muhit sharoitida o'simlik soat 7 da ochila boshlaydi. Bu paytda o'rtacha 1 % gul ochilgan bo'lib, havo harorati 9 daraja va havo nisbiy namligi 87 % ni tashkil etdi. Soat 9 da o'simlikda gullarning ochiishi birmuncha ko'paydi ya'ni bu vaqtda 5%, soat 11 da esa keskin gullarning ochilishi ko'paydi ya'ni 60%, soat 13 da 20%, soat 15 da 8%, soat 17 da 5% va soat 19 da esa 1% gullarning ochilganligi aniqlandi.

Tadqiqotlar natijasida o'simlikda gullarning ochilishiga havo harorati to'g'ri va havo nisbiy namligiga esa teskari proporsional ekanligini kuzatish mumkin.

Gulbeor o'simligining mavsumiy gullash dinamikasini aniqlash maqsadida 30 kun davomida (25 aprel va 20 maygacha) tekshirishlar olib borildi. Buning uchun har 5 kunda tanlab olingan o'simlikda kuzatish o'tkazildi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra 1 kunda 1%, 5 kunda 3%, 10 kunda 11%, 15 kunda 20%, 20 kunda eng ko'p 40%, 25 kunda esa bir muncha past 20% va 30 kunda 5% gullarning ochilishi aniqlandi hamda ayni shu kunlarda gullashning yakunlanishi aniqlandi.

A

B

1-rasm. A - *Portulaca grandiflora* bargining variatsion qatori**B-gultuvakda o'simlikning ko'rinishi (manzarali gullari va barglari)**

Tadqiqotlarimizdan shuni aniqlash mumkinki tup miqyosida gullarning boshlanishi 1- 5 kunda, yalpi gullash esa 15-25 kunlarda, shuningdek gullashning yakuni esa 26-30 kunlarda kuzatildi. Mavsumiy gullashda ham havo haroratining ko'tarilishi bilan gullarning ochilishi ham oshib bordi, aksincha havo haroratining pasayishi bilan ham gullarning ochilishi kamaydi (1-rasm).

Xulosa. Gulbeor o'simligining urug' unuvchanligi. Gulbeor o'simligi kuz faslining past harorati kuzatilgunga qadar kuzatiladi. Kuz faslida yetishtirilgan o'simlik urug'lari terib olindi.

Turli muddatlarda urug'lar xona sharoitida qog'oz xaltachalarda saqlanib, unuvchaligi aniqlandi. Dekabr oyida 1 oy muddatda saqlangan urug' xona sharoitida Petri likopchasida ekildi.

Tadqiqot natijalarga ko'ra urug' unuvchanligi 96% ni tashkil etdi. Ikki oy muddatda saqlangan urug'larda esa bu ko'rsatkich 93% va uch oyda 90% unuvchanlikka ega bo'di. Demak gulbeor o'simligining urug'larida unuvchanlik ko'rsatkichlari ancha yuqori ekanligi tasdiqlandi.

REFERENCES

1. Тухтаев Б.Е. Интродукция и подбор солеустойчивых лекарственных растений на засоленных землях // Узбекский биологический журнал. – Ташкент, 2007. – №2. – Б. 35-38.
2. Хожиматов Қ. Ўзбекистоннинг хушбўй ва хуштаъм ўсимликлари. – Тошкент: Фан, 1992. – 82 б.

3. Тахтаджян А.Л. Систематика и филогения светковых растений. – М.- Л.: Наука, 1966. – 611 с.
4. Qalandarov M.M. Manzarali bog‘dorchilik. Toshkent: Sano-standart, 2014. – 232 b.